SORTLAND KOMMUNE

Arkivsaknr.:	24/5177
Dok.nr:	24/29570
Arkiv:	FE-026
Saksbehandler:	Trond Stenhaug
Dato:	05.09.2024

Drøftingssak - Regionsenterrollen – Hvilke utfordringer ser vi for Sortland som regionsenter?

Utvalgssaksnr.	Utvalg	Møtedato
D - 012/24	Formannskapet	12.09.2024

KOMMUNEDIREKTØRENS INNSTILLING

Kommunedirektør følger opp perspektivene redegjort for i saken og utreder videre et grunnlag som diskusjon av strategier for Sortlands rolle som regionsenter.

Formannskapet behandling - 12.09.2024 - D-012/24

BEHANDLING I MØTE

Forslag fra politikere

Alternativ forslag fra Høyre, FrP, SP, foreslått av Beate Bø Nilsen, Høyre

1. Sortland kommune vil i forbindelse med prosessen for ny planstrategi og revisjon av kommuneplanens samfunnsdel utarbeide en mulighetsstudie/utredning for utvikling og vekst i Vesterålen på tvers av kommunegrensene som bidrar til at Sortland og Vesterålen fortsatt kan vise regional og landsdelsmessig kraft inn i fremtiden.
2. Sortland kommune ønsker å ta enda sterkere eierskap til vår rolle som regionsenter og pådriver for ønsket utvikling i Vesterålen, Lødingen og Kvæfjord. Mulighetsstudien skal drøfte potensielle samarbeidsformer innenfor sektorer og innenfor rammen av kommunelovens bestemmelser.
3. Utredningen av samarbeid skal særlig bygge på rapportene fra generalistkommuneutvalget, forsvarskommisjonens rapport og rapport fra totalberedskapskommisjonen.
4. Utredningen skal i stor grad ivareta Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027 - regjeringen.no
5. Kommunedirektøren bes legge regionalt samarbeid til grunn for planprogram og kunnskapsgrunnlag for kommunal planstrategi og kommuneplanens samfunnsdel
6. Det bes om at Statsforvalteren blir invitert til å orientere formannskapet om Statsforvalterens tildeling av prosjektskjønnsmidler som insentiv for interkommunale samarbeid
7. Kommunedirektøren står fritt til å utrede og belyse forhold han anser som relevant undervegs i prosessen med planstrategi og samfunnsplan. Aktuelle utredninger bør være avklart når forslag til planprogram med kunnskapsgrunnlag blir presentert for formannskapet/planutvalget.

Kommunedirektør Trond Stenhaug redegjorde for saken.

(Vedlegg)

Votering:

Ved alternativ votering mellom kommunedirektørens innstilling og forslag fra H, FRP, SP ble forslaget fra H, FRP, SP enstemmig vedtatt.

Formannskapet D - 012/24 VEDTAK:

1. Sortland kommune vil i forbindelse med prosessen for ny planstrategi og revisjon av kommuneplanens samfunnsdel utarbeide en mulighetsstudie/utredning for utvikling og vekst i Vesterålen på tvers av kommunegrensene som bidrar til at Sortland og Vesterålen fortsatt kan vise regional og landsdelsmessig kraft inn i fremtiden.
2. Sortland kommune ønsker å ta enda sterkere eierskap til vår rolle som regionsenter og pådriver for ønsket utvikling i Vesterålen, Lødingen og Kvæfjord. Mulighetsstudien skal drøfte potensielle samarbeidsformer innenfor sektorer og innenfor rammen av kommunelovens bestemmelser.
3. Utredningen av samarbeid skal særlig bygge på rapportene fra generalistkommuneutvalget, forsvarskommisjonens rapport og rapport fra totalberedskapskommisjonen.
4. Utredningen skal i stor grad ivareta Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2023–2027 - regjeringen.no
5. Kommunedirektøren bes legge regionalt samarbeid til grunn for planprogram og kunnskapsgrunnlag for kommunal planstrategi og kommuneplanens samfunnsdel
6. Det bes om at Statsforvalteren blir invitert til å orientere formannskapet om Statsforvalterens tildeling av prosjektskjønnsmidler som insentiv for interkommunale samarbeid
7. Kommunedirektøren står fritt til å utrede og belyse forhold han anser som relevant undervegs i prosessen med planstrategi og samfunnsplan. Aktuelle utredninger bør være avklart når forslag til planprogram med kunnskapsgrunnlag blir presentert for formannskapet/planutvalget.

FAKTA I SAKEN

Innledning

Kommunedirektøren ønsker en innledende drøfting i Formannskapet hvor tematikken om Sortland kommune som regionsenter settes på dagsorden.

Det er en rekke forhold «i tiden» som tilsier behov for å bevisstgjøre oss enda tydeligere i rollen som regionsenter, og vårt lokale eierskap til denne rollen inn i fremtiden.

Flere nasjonale utredninger er gjennomført siste året, og vi finner en rekke temaområder som gir tydelige signaler om behovet for en proaktiv og offensiv tilnærming til samfunnsutviklingen. Dette underbygger behovet både for omstilling i den enkelte kommune og økt regionalt og interkommunalt samarbeid mellom kommuner. I tillegg til økt fokus på samarbeid om de mer tradisjonelle tjenesteområdene i og mellom kommunene, står regionsenterrollen også i fokus. De kommuner som innehar denne rollen, må - både for egen del og for regionens del - særskilt følge opp sin posisjon ut fra de forventninger og krav som settes til denne. Dette omfatter uttrykte krav og forventninger fra overordnet myndighetsnivå (les: stat og fylke), men det gjelder ikke minst krav og forventninger

kommunen selv (og regionen) har til utøvelsen av denne rollen. Det er dette perspektivet Kommunedirektør ser behov for at vi i Sortland setter på dagsorden, og gjennom målrettet arbeid skaffer oss et best mulig grunnlag for å oppfylle den viktige rollen som regionsenter.

Sortland kommune er i en særskilt posisjon nettopp med utgangspunkt i dette, og vår rolle som regionsenter.

Kort om nasjonale og regionale utviklingstrekk og forventninger

En rekke nasjonale utviklingstrekk preger kommunesektorens rammebetingelser og behov for omstilling og innovasjon.

Det kommunale inntektssystemet er ett av disse. Inntektssystemet er utredet av Inntektssystemutvalget, og foreslått endret på en slik måte at rammebetingelsene for kommune-Norge endres. Vi ser – og vil fortsette å se - en fordelingsvirkning som i ulik grad slår negativt ut i kommunene. Dette gjelder også for Sortland og kommunene i Vesterålen. Dette setter økt press på det kommunale handlingsrom, hvor reduserte økonomiske rammer også gir behov for krevende politiske prioriteringer på kommunens drift og investeringstakt. ROBEK[1] er kjent konsekvens dersom man ikke evner omstilling tidsnok.

Vi har også registrert Generalistkommuneutvalgets utredning, som nærmere vurderer kommunesektorens evne til å løse de lovpålagte oppgaver, og hvilke løsninger som kan være relevante i lys av et fortsatt bærende prinsipp om at samtlige kommuner i Norge skal være generalistkommuner. Med andre ord løse sine oppgaver og oppfylle de samme lovkrav, uavhengig av størrelse på kommunen, geografi, demografi og økonomiske rammebetingelser. Dette utfordrer også Sortland og Vesterålen - på samme måte som inntektssystemet.

En tredje sentral utredning ble nylig avlevert i regi av Forsvarskommisjonen, som retter søkelyset på fremtidens forsvar og beredskap i og av Norge. Sortland kommune har en sterk egeninteresse i disse spørsmål som vertskommune for Sjøforsvarets kystvaktstasjon Sortland (SKYS). I tillegg tangerer vi – i et større regionalt forsvarsmessig perspektiv – både Ofoten og Hålogaland, men innad i Vesterålen særdeleshet Andøy kommune. Forsvarskommisjonen har viktige perspektiver for fremtiden, mens politiske og fagmilitære vurderinger gjøres fortløpende både i lys av forsvarsstrukturens endringer og NATOs utvidelse, som understøtter Sortland og Vesterålens forsvars- og beredskapsmessige betydning.

Flere sentrale utredninger kunne vært nevnt, men disse er tilstrekkelige for å illustrere poenget om at nasjonale utredninger og endringer vil legge tydelige rammer for hvorledes vi som kommune og region i nær fremtid må innrette oss for å løse fremtidens utfordringer under nye rammebetingelser.

Samtidig er det like viktig å vurdere utfordrings- og mulighetsbildet i lys av regionale føringer.

I dette perspektivet står eksempelvis «Fylkesplan for Nordland 2013-2025» sentral. Fylkesplanen er førende for nye regionale planer som utarbeides i Nordland, og skal imøtekomme mange av de nasjonale forventninger som ikke er ivaretatt i annen planlegging. I så måte er det relevant og dagsaktuelt å minne om at Fylkestinget i Nordland gjennomfører sitt neste møte i Sortland 20.-22.10. På dagsorden står både *«Evaluering av regional plan for by- og regionsenterpolitikk»*, i tillegg til *«Regional planstrategi for Nordland 2024-2028»*. Begge saker er eksempler på temaer vi i Sortland og Vesterålen også må ha et (pro)aktivt forhold til - både som kommune(r) og regionsenter.

Fra gjeldende fylkesplan er følgende formulering viktig å merke seg:

«Mål 1: Regionsentrene skal være lokomotiver i livskraftige regioner

I utviklingen av livskraftige lokalsamfunn og regioner må både fylkessenteret, regionsentrene og lokalsentrene utvikles. Sentralisering er en global trend. Befolkningen velger i stadig større grad å bo i byene – også i Nordland. For å demme opp for fraflytting fra fylket og spesielt fra distriktene, må det satses særskilt på regionsentrene som lokomotiver for god utvikling i regionene.

Nordland er i dag delt i sju politiske regioner: Lofoten, Vesterålen, Ofoten, Salten, Indre Helgeland, Helgeland og Sør-Helgeland. Det er også et samarbeid over fylkesgrensen mellom de nordligste

regionene og Sør-Troms (Midtre Hålogaland). Innenfor regionene er det flere regionsentre, bysentra og lokalsamfunn. Mye av dynamikken, samspillet og samarbeidet i Nordland foregår innenfor disse regionene.

Nordland har følgende sentra med regionale funksjoner: Bodø, Fauske, Leknes, Svolvær, Sortland, Narvik, Mo i Rana, Mosjøen, Sandnessjøen og Brønnøysund.»

Så er det å minne om at dagens regionsenterstruktur – eller rettere sagt *begrepene* – er under en viss vurdering. Hvilket ytterligere forsterker, både for Sortland kommune og Vesterålen som region, behovet for at vi aktivt må ta eget eierskap til hvilken utvikling vi ønsker.

Nordland fylkeskommune uttrykker tydelige forventninger til de definerte regionsentra.

Anledningen er derfor både viktig og riktig for Sortland kommune å sette sin rolle som regionsenter på dagsorden.

Nærmere om Sortland som regionsenter

På en rekke områder for kommunene i Nordland - og regionene i fylket - er vi i Sortland og Vesterålen «i samme båt» hva angår behovet for både nytenkning, innovasjon og omstillingstakt for å tilpasse oss nye krav, forventninger og utfordringer.

Samtidig er det viktig å erkjenne at kommunene og regionene i fylket på flere områder også er «konkurrenter» - i betydningen å ville tiltrekke seg nye innbyggere, kompetanse, næringsliv, kapital og generelt forbedrede rammebetingelser. Dette handler logisk om å bli enda bedre lokalsamfunn som sikrer tilflytting og bolyst, og å skape en mer attraktiv kommune og region preget av godt samarbeid, og vi fremstår som en robust bo- og arbeidsmarkedsregion.

Fylkesplanen i Nordland er tydelig på nettopp dette, og fremhever følgende:

«Regioner kan avgrenses ut fra geografi, topografi, politiske eller administrative grenser. Regioner kan også inndeles etter funksjon, for eksempel i bo- og arbeidsmarkedsregioner. Utvikling av mer robuste bo- og arbeidsmarkedsregioner er viktig for å skape et større arbeidsmarked for mange innbyggere i fylket, og dermed økt attraktivitet og bolyst.»

I Vesterålen er dette godt utviklet, og vi er innad preget av en konstruktiv vinn-vinn tilnærming. Likevel har vi potensiale ift å utvikle oss enda bedre og mer innovativt i løsningen av ulik tjenesteproduksjon i og mellom kommunene i fremtidens Vesterålen.

Med sterke regionsentre – som Sortland er og fortsatt skal være - skal regionen gi gode offentlige og private tjenester til næringsliv og innbyggere. Dette stiller krav til eksempelvis en godt tilpasset infrastruktur, en framtidsrettet byutvikling og gode samferdselsløsninger. Det stiller også krav til at vi tar aktivt eierskap til regionsenterrollen og tidlig identifiserer potensialet for ytterligere vekst og utvikling, og evner å forberede og planlegge for denne utviklingen.

Dette er utgangspunktet for at Kommunedirektøren mener det er viktig – og riktig - at vi i Sortland kommune tar enda sterkere eierskap til vår rolle som regionsenter og pådriver for ønsket utvikling - både på egne og på regionens vegne.

Sortland kommune har en rekke positive prosesser og utviklingsprosjekter under arbeid. Utviklingstrykket er stort – særlig hva gjelder arealer og reguleringer. Vi er vertskommune for et ekspansivt og innovativt næringsliv. Det er helt sentralt for kommunen å ta vare på eksisterende næringsliv og deres behov, og det er like viktig å vise oss attraktive for de som skal etablere seg.

Dette setter nye krav til kommunen som organisasjon og samfunnsutvikler. I tillegg må vi identifiserer mulighetene for *nye* initiativ av lokal og regional verdi for Sortland som kommune og Vesterålen som region. Dette har et regionsenter et særlig ansvar for å målbære og bidra til oppfølging av.

Vi befinner oss allerede i en god posisjon i Sortland, hvor en rekke prosesser og planer er i gang, der enkeltområder av tung lokal verdi nettopp har viktig regional betydning i ulik grad:

- Revidering av kommunens samfunnsplan og oppdatert kunnskapsgrunnlag
- Nærings- og arealplan. Hvordan møte fremtidens behov og mulighetsrom – samspill kommune-næringsliv. Behov for en samlet plan for Vesterålen?
- Sortland – som by og regionsenter. Hvordan tilrettelegge for ønsket vekst og utvikling (Byplan og Kommuneplan)?
- Næringsliv og samfunnsutvikling. Lokal forankring; - regionalt, nasjonalt og internasjonalt marked. Konsekvens for kommunen(e)?
- Sortland Havn/Nytt havneavsnitt – er både lokalt og regionalt perspektiv ivaretatt?
- «Campus Sortland»/lokalt utdanningssenter – Hvordan møte fremtidens utdanning?
- ILAG (Samarbeid om kommunale tjenester). Veien videre – enkeltvis og/eller samlet?
- Samferdsel. Hålogalandsveien – mulighetsrom for kommune og region?
- Reiseliv og turisme – Fremtidige nye behov og utviklingstrekk?
- Forsvaret. Revidert oppdrag og basestruktur – lokal og regional konsekvens?

Flere kunne vært nevnt. Parallelt med å ivareta de eksisterende initiativ, er vi likevel nødt til å identifisere *de nye initiativene* av lokal og regional verdi, og sikre ny vekst og positiv utvikling.

Med andre ord; - hvordan både utnytte de eksisterende prosesser **og** kartlegge de nye som bidrar til at Sortland og Vesterålen fortsatt kan vise regional og landsdelsmessig kraft inn i fremtiden.

Veien videre

De pågående prosesser og prosjekter svarer delvis ut disse perspektivene, som både temaplaner i Sortland kommune definerer, og fylkeskommunen fremhever i gjeldende fylkesplan. Det er likevel viktig å stille oss spørsmål som;

- møter vi de fremtidige utfordringene godt nok, som kommune, regionsenter og region, og

- vet vi nok om hva de fremtidige utfordringene vil være?

Dette fordrer et bedre og bredere kunnskapsgrunnlag. Både for Sortland og for regionen. Erfaring fra regionalt strategisk arbeid tilsier en «både-og» tilnærming. På enkelte områder må Sortland kommune ta regionsenterrollen alene på vegne av regionen som det forpliktes og forventes av oss i kraft av å nettopp være regionsenter. På andre områder må vi forankre og gjennomføre regionale initiativ sammen med regionens kommuner, hvor behovet for koordinering og felles prosesser gir den nødvendige kraft og tyngde for å sikre merverdi for både region og den enkelte kommune. Samarbeid og endring i et regionalt perspektiv er nødvendig for å lykkes, er det hevdet av flere. Vesterålsrådet vil logisk også være en naturlig arena for inkludering av disse perspektivene.

Så er det viktig å minne om at dersom ikke Sortland selv er bevisst sin regionsenterrolle og den forpliktelse dette innebærer, er det alltid risiko for at viktige satsinger, utfordringer og oppgaver som kunne komme Sortland og Vesterålen til gode, i stedet fanges opp av andre regionsentre. Med de negative konsekvenser for lokal og regional vekst og utvikling dette representerer for vår region.

Sortland kommune bør – i kraft av sin rolle som regionsenter – ta ansvar for å legge til rette for en "mulighetsstudie" for å kartlegge perspektivene og potensialet for videre vekst og utvikling i lys av både uttrykte og eventuelle ikke uttrykte forventninger til kommunen som regionsenter. Det som i dag ikke er uttrykte forventninger, er det en utmerket anledning for Sortland kommune til å selv uttrykke et sine forventninger og fremtidige ambisjonsnivå for.

Det er dette en helhetlig mulighetsstudie skal bidra til å kartlegge potensialet for - både som kommune og regionsenter, og Vesterålen som region. Sistnevnte ikke alene, men i godt samarbeid.

[1] ROBEK – Regler Om BEtinget Kontroll. Statens virkemiddel overfor kommuner som ikke oppfyller kravene til økonomisk balanse. Kommuner og fylkeskommuner i ROBEK er underlagt statlig kontroll med årsbudsjett, låneopptak og langsiktige leieavtaler. Kommuner og fylkeskommuner i ROBEK skal fastsette en tiltaksplan som sikrer at økonomien bringes i balanse.

KONKLUSJON

Med bakgrunn i redegjørelse og diskusjon ovenfor, vil Kommunedirektør følge opp perspektivene redegjort for i saken og utreder videre et grunnlag som diskusjon av strategier for Sortlands rolle som regionsenter.

Vedlegg:
Presentasjon - Regionsenterutfordring